

Näytteiden otto ja työjärjestelyt laboratoriotöinnässä

Potilaalla tulee olla oikeus laatuvaatimukset täyttävään, turvalliseen näytteiden ottoon. Suurin osa kliinisesti merkittävistä laboratoriotutkimusten virheistä aiheutuu potilaan ohjauksessa, näytteiden otossa ja näytteiden kuljetuksessa ja säilytyksessä tapahtuneista virheistä eli preanalyyysivaiheen virheistä. Siksi on tärkeää, että näytteiden ottajilla on tehtävän edellyttämä koulutus. Tätä edellyttävät myös laboratoriotöinnää ohjaavat standardit (EN ISO /IEC 17025 ja EN ISO 15189), joissa on asetettu pätevyysvaatimukset näytteenotto toiminnalle.

Terveydenhuollon ammatinharjoittaminen on säädelty lailla terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994). Lakisääteisyydellä pyritään varmistamaan potilasturvallisuus ja terveystalvelujen laatu. Lain mukaisesti tehtävät terveydenhuollossa määräytyvät koulutuksen perusteella. Bioanalytikoilla/laboratoriohoitajilla on koulutuksensa perusteella näytteiden oton edellyttämä osaaminen ja asiantuntemus. He hallitsevat koko laboratoriotutkimusprosessin, jossa näytteenotto on prosessin yksi vaihe. Laboratoriotutkimusprosessin hallinta auttaa ratkaisemaan näytteiden ottoon liittyviä ongelmatilanteita ja arvioimaan milloin ja minkälainen näyte on kelvollinen analysoitavaksi. (Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopinnot Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:24)

Lain (550/1994) terveydenhuollon ammattihenkilöistä 5 §:n mukaan bioanalytikon/laboratoriohoitajan tutkinnon suorittaneet kuuluvat laillistettujen ammattihenkilöiden ryhmään. Vain bioanalytikon (laboratoriohoitajan) tutkinnon suorittanut laillistettu ammattihenkilö on oikeutettu toimimaan laboratoriohoitajan ammatissa ja käyttämään laboratoriohoitajan nimikettä. Lain 559/1994 2 §:n ja asetuksen 564/1994 mukaan laillistetun ammattihenkilön tehtävissä voi tilapäisesti toimia asianomaiseen ammattiin Suomessa opiskeleva tai ulkomailla vastaavaan ammattiin opiskeleva henkilö (siis bioanalytikko-opiskelija), jolla suoritettujen opintojen, käytännön kokemuksen ja muiden seikkojen perusteella on riittävät edellytykset asianomaisen tehtävän hoitamiseen. Opiskelija toimii aina laillistetun ammattihenkilön johdon ja valvonnan alaisena. Myös tämä on syytä muistaa tehtävien järjestelyssä. Opiskelijaa ei pidä asettaa tehtäviin, johon hänellä ei ole edellytyksiä ja siten saattaa häntä kohtuuttomaan vastuuseen. Työhön ottajan on arvioitava opiskelijan edellytykset selvittää tehtävistä ja huolehtia että hän saa riittävän perehdytyksen tehtäviin. Näissä asioissa on aina kyse potilasturvallisuudesta ja palvelujen laadusta, oikeiden laboratoriotutkimustulosten varmistamisesta.

Tilanteissa, joissa laboratoriohoitajia/bioanalytikkoja tai alan opiskelijoita ei ole saatavissa, tulee toimintoja järjestettäessä toimia lain edellyttämässä puitteissa. Terveydenhuollon ammattihenkilöitä koskevan lain (2 §) mukaan laillistetut, luvan saaneet ja nimikesuojatut terveydenhuollon ammattihenkilöt voivat toimia koulutuksensa, kokemuksensa ja ammattitaitonsa mukaisesti toistensa tehtävissä silloin, kun se on perusteltua työjärjestelyjen ja terveystalvelujen järjestämisen kannalta. Laissa ei ole kuitenkaan todettuna mahdollisuutta siirtää terveydenhuollon ammattihenkilön tehtäviä alalle kouluttamattomille. Tämän perusteella terveydenhuollon ammattihenkilöiden työtä ei voida korvata henkilön työllä, jolla ei ole terveydenhuoltoalan koulutusta

Suomen Bioanalytikkoliitto edellyttää, että palveluiden laatu ja potilasturvallisuus varmistetaan noudattamalla lain periaatteita työjärjestelyissä. Laboratoriohoitajan tehtäviä hoitamaan lomien aikana tulee ensisijaisesti palkata laboratoriohoitajan/bioanalytikon tutkinnon suorittanut henkilö tai alan koulutuksessa oleva opiskelija, jolla opintojensa perusteella on tehtävän edellyttämä osaaminen. Näytteenotto toiminta tulee huomioida laboratorioiden henkilökuntamitoituksessa. Jos näytteiden ottoon osallistuu muun terveydenhuollon koulutuksen saaneita, heille on järjestettävä kansainvälisen standardin mukainen näytteenottokoulutus, osaaminen tulee varmistaa riittävällä määrällä näyttöjä ja osaamisen ylläpitomenettelyistä tulee sopia ja vastuut määritellä. Näytteenoton koulutuksen suunnittelu ja toteutus tulee tapahtua laboratoriohenkilökunnan toimesta, yhteistyössä yliopistosairaaloiden laboratorioiden ja/tai ammattikorkeakoulujen bioanalytiikan koulutusohjelmien kanssa. Sijaisvalinnoissa tulee huomioida, ettei loma-ajan työjärjestelyillä kohtuuttomasti kuormiteta työyhteisön vakinaista henkilökuntaa.

Seija Tuokko
varapuheenjohtaja, koulutusasian sihteeri, Suomen Bioanalytikkoliitto ry.
Puh. 040 5067632
Email: seija.tuokko@pp.inet.fi

Lähteet:

Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopinnot Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:24
Asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä 564/1994
Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994
Mittatekniikan keskus 2002. Opas näytteenoton teknisten vaatimusten täyttämiseksi akkreditointia varten. Finas S51/2000. Helsinki.
Näytteenotto laboratoriotoiminnassa, työryhmän esitys. Bioanalytikko 2/2003
Tehtäväsiirrot terveydenhuollossa. Tehy ry. Julkaisusarja B: Selvityksiä 1/2002.
SFS-EN ISO/IEC 17025 General requirements for the competence of testing and calibration laboratories
EN ISO 15189 Medical laboratories – Particular requirements for quality and competence.
NAACLS 2001. Standards of Approved Educational Programs for the Phlebotomist